

Julius Fučík – Reportáž psaná na oprátce

ČTYRIADVACET HODIN

Za pět minut budou hodiny odbíjet desátou. Je krásný, vlahý jarní večer 24. dubna 1942.

Pospíchám - pokud mi to dovoluje figura staršího kulhajícího pána, kterou hraji - pospíchám, abych dorazil k Jelínkům ještě před uzavřením domu. Čeká tam na mne můj „pobočník“ Mírek. Víím, že mi nic důležitého tentokrát nepoví, a ani já mu nemám co říci, ale nepřijít na ujednanou schůzku mohlo by znamenat paniku - a hlavně těm dvěma dobrým duším našich hostitelů bych nechtěl dělat zbytečně starosti.

Vítají mě šálkem čaje. Mírek už čeká - a kromě něho manželé Friedovi. Zase neopatrnost. Soudruzi, rád vás vidím, ale ne takhle pohromadě. To je nejlepší cesta do kriminálu a na smrt. Buď budete dodržovat pravidla konspirace, nebo přestanete pracovat. protože takto ohrožujete sebe i jiné. Rozuměli?

- Rozuměli.

- A co jste mi přinesli?

- Májové číslo Rudého práva.

- Výborně. A ty, Mirku?

- Tak a tak. Nic nového. Práce jde dobře...

- Hotovo. Uvidíme se až po Prvním máji. Vzkážu. A na shledanou!

- Ještě šálek čaje, pane šéf!

- Ne, ne, paní Jelínková, je nás tady příliš mnoho.

- Alespoň jeden šáleček, prosím vás.

Z čerstvé nalitého čaje stoupá pára.

Někdo zvoní.

Ted', v noci? Kdo to může být?

Návštěvníci jsou netrpěliví. Rány na dveře.

- Otevřte! Policie!

Rychle k oknům! Utečte! Mám pistole, budu krýt váš ústup.

Pozdě! Pod okny stojí gestapo a míří pistolemi do pokoje. Z chodby přes vyražené dveře se hrnou tajní do kuchyně a dále do pokoje. Jeden, dva, tři, devět mužů. Nevidí mě, protože stojím právě za jejich zády, za dveřmi, které otevřeli. Mohu tedy nerušeně střílet. Ale devět pistolí míří na dvě ženy a tři neozbrojené muže. Vystřelím-li, padnou dříve oni než já. I kdybych chtěl zastřelit sebe, začne přestřelka a oni se stanou její obětí. Nebudu-li střílet, posedí si snad půl roku, snad rok a revoluce je vysvobodí živé. Jen Mírek a já z toho nemůžeme vyjít, budou nás mučit - ze mne nic nedostanou a z Mirka? Člověk, který bojoval ve Španělsku, člověk, který prožil dva roky v koncentračním táboře ve Francii a který se ilegálně uprostřed války dostal z Francie až do Prahy - ne, ten přece nezradí. Mám dvě vteřiny na rozmyšlenou. Nebo jsou to snad tři vteřiny?

Vystřelím-li, nic nezachráním, jen sebe uchráním muk, ale za to obětuji zbytečně životy čtyř soudruhů. Je to tak? Ano!

Rozhodnuto. Vystupuji z krytu.

- A, ještě jeden!

První rána do tváře. Snad mě měla knokautovat.

- Hände auf!

Druhá. Třetí.

Tak jsem si to představoval.

Ze vzorně uklizeného bytu už je hromada zpřeházeného nábytku a střepů.

Další rány rukama, nohama.

- Marsch!

Naložili mě do auta. Pistole na mne neustále míří. Cestou začíná výslech.

- Kdo jsi?

- Profesor Horák.

- Lžeš!

Krčím rameny.

- Sed', nebo střelím!

- Střelte!

Místo rány z pistole jen rána pěstí.

Míjíme tramvaj. Zdá se mi, že je bíle ověncena. Svatební tramvaj, teď, v noci? Asi začíná horečka.

Petschkův palác. Myslil jsem, že živ nikdy do něho nevkročím. Teď poklusem do čtvrtého patra. Aha, proslulé II-A 1, protikomunistické oddělení. Zdá se mi, že jsem dokonce zvědav.

Dlouhý, hubený komisař, který vedl přepadový oddíl, zasunuje pistoli do kapsy a odvádí mě do své kanceláře. Zapaluje mi cigaretu.

- Kdo jsi?

- Profesor Horák.

- Lžeš!

Hodinky na jeho zápěstí ukazují jedenáctou.

- Prohlídněte ho!

Začíná prohlídka. Svlékají mě.

- Má legitimaci.

- Na jméno?

- Profesor Horák.

- Zjistit!

Telefon.

- Ovšem, není hlášen. Legitimace je falešná.

- Kdo ti ji dal?

- Policejní ředitelství.

První rána holi. Druhá. Třetí. Mám je počítat?

Tuhle statistiku, hochu, už nikdy nikde neudáš.

- Jméno? Mluv! Adresu? Mluv! S kým ses stýkal? Mluv! Byty? Mluv! Mluv! Mluv! Mluv! Nebo tě utlučeme!

Kolik ran asi vydrží zdravý člověk?

Rádio houká půlnoc. Kavárny se zavírají, poslední hosté se vracejí domů, milenci přešlapují před vraty a nemohou se rozloučit. Dlouhý, hubený komisař vstupuje do místnosti s veselým úsměvem: - Všechno v pořádku - pane redaktore?

Kdo jim to řekl? Jelínkovi? Friedovi? Ti ani nevědí mé jméno.

- Vidíš, všechno víme. Mluv! Měj rozum.

Zvláštní slovník! Mít rozum = zradit.

Nemám rozum.

- Svažte ho! A přidat!

Jedna hodina. Poslední tramvaje zatahují, ulice se vyprázdnily, rádio přeje nejvěrnějším posluchačům dobrou noc.

- Kdo je ještě členem ústředního výboru? Kde jsou vysílačky? Kde jsou tiskárny? Mluv! Mluv! Mluv!

Teď už mohu zase klidněji počítat rány. Jediná bolest, kterou cítím, jsou rozkousané rty.

- Boty dolů!

Pravda, chodidla ještě neotupěla. To cítím. Pět, šest, sedm, teď už jako by hůl projížděla až do mozku.

Dvě hodiny. Praha spí, snad někde ze spánku zavrtní dítě a muž pohladí ženu po bocích.

- Mluv! Mluv!

Přejíždím jazykem v ústech a snažím se počítat vyražené zuby. Nemohu se dopočítat. Dvanáct, patnáct, sedmnáct? Ne, tolik je tu teď komisařů, kteří mne „vyslychají“. Někteří jsou už zřejmě unaveni. A smrt stále nepřichází.

Tři hodiny. Z periferie přichází časně jitro, zelináři se blíží k tržištím, metaři vycházejí do ulic. Snad se dokonce ještě dočkám jednoho rána.

Privádějí mou ženu.

- Znáte ho?

Polykám krev, aby neviděla ... a je to asi bláhové, vždyť mi krev teče z každého kousku tváře i z konečků prstů.

- Znáte ho?

- Neznám!

Řekla to a ani pohledem neprozradila svou hrůzu. Zlatá. Dodržela úmluvu, že se ke mně nikdy nebude znát, ačkoliv teď už to bylo zbytečné. Kdo jim jen pověděl moje jméno?

Odvedli ji. Rozloučil jsem se s ní nejveselejším pohledem, jakého jsem byl ještě schopen. Snad ani nebyl veselý. Nevím.

Čtyři hodiny. Svítá? Nesvítá? Zatemněná okna nedávají odpověď. A smrt stále ještě nepřichází. Mám ti jít naproti? Jak?

Uhodil jsem někoho a upadl jsem na zem. Kopou do mne. Šlapou po mně. Ano, tak, teď bude rychle konec. Černý komisař mě zvedá za plnovous a spokojeně se směje, když mi ukazuje plné hrsti vyrvaných vousů. Je to skutečně komické. A bolest už necítím žádnou.

Pět hodin, šest, sedm, deset, poledne, dělníci jdou do práce a z práce, děti jdou do školy a ze školy, v obchodech prodávají, doma se vaří, snad si teď máma vzpomněla na mne, snad už soudruzi vědí, že jsem zatčen, a snad už dělají bezpečnostní opatření ... což kdybych mluvil ... ne, nebojte se, nebudu, věřte! A vždyť už konec ani nemůže být daleko.

Už je to všechno jen sen, zlý, horečnatý sen, rány padají a pak voda mě omývá a zase rány a zase „mluv, mluv, mluv!“ a já stále ještě nemohu umřít. Mámo, táto, proč jste mě udělali tak silným?

Odpoledne. Pět hodin. Už jsou všichni unaveni. Rány teď padají jen zřídka, v dlouhých intervalech, to už je jen setrvačnost. A najednou z dálky, z nesmírné dálky zní mírný, tichý hlas, laskavý jako pohlazení:

- Er hat schon genug!

A pak sedím a stůl přede mnou zapadá a zase vychází a kdosi mi dává pít a kdosi mi nabízí cigaretu, kterou neudržím, a kdosi se pokouší navléci mi střevice a říká, že už to nejde, a pak mě napůl vedou a napůl nesou se schodů dolů, do auta, jedeme, kdosi opět míří pistolí, je mi to k smíchu, mjíjme tramvaj, ověčnenou bílými květy, svatební tramvaj, ale snad je to všechno jen sen, snad je to jen horečka anebo umírání anebo aspoň sama smrt. Vždyť umírání je přece těžké, ale tohle už není těžké ani vůbec nijaké, tohle je lehounké, pápěrka, jen ještě dechnout a bude po všem.

Po všem? Ještě ne, stále ještě ne. Vždyť teď zase stojím, opravdu stojím, sám, bez cizí podpory a těsně přede mnou je špinavě žlutá zeď, ztropená - čím? Zdá se, že je to krev ... ano, je to krev, zvedám prst a snažím se ji rozmáznout ... jde to, je čerstvá, moje ...

A kdosi mě zezadu udeří do hlavy a poroučí, abych zvedal ruce a dělal klencáky; při třetím padám ...

Dlouhý SS-mann stojí nade mnou a kope mě, abych vstal; jak je to zbytečné; zase mě kdosi omývá, opět sedím, jakási žena mi podává lék a ptá se, co mě bolí, a tu se mi zdá, že všechna má bolest je v srdci.

- Ty nemáš srdce - říká dlouhý SS.

- Ó, přece! - říkám a jsem najednou hrd, že mám ještě dosti síly, abych se zastal svého srdce.

A pak se zase všechno ztrácí, i zeď i žena s lékem i dlouhý SS...

A přede mnou jsou otevřené dveře cely. Tlustý SS mě vleče dovnitř, svléká cáry košile, ukládá na slamník, ohmatává mé opuchlé tělo a poroučí dávat obklady.

- Podívej, - říká druhému a vrtí hlavou - podívej, co dovedou!

A opět z dálky, z nesmírné dálky slyším mírný, tichý hlas, laskavý jako pohlazení:

- Do rána nevydrží.

Za pět minut odbíjejí hodiny desátou. Je krásný, vlahý jarní večer 25. dubna 1942.

UMÍRÁNÍ

(...) Žiju. Cítím nějakou dalekou bolest a žízním. Mrtví přece nemají žízně. Vkládám všechny síly do pokusu pohnout rukou a jakýsi cizí, nepřírozený hlas vyráží ze mne:

- Pít!

Konečně! Dva muži přestali obcházet v kruhu. Teď se sklánějí nade mnou a jeden z nich mi zvedá hlavu a přidržuje u úst džbánec s vodou.

- Hochu, musíš také něco pojíst. Už dva dny jen piješ a piješ ...

Co mi to povídá? Už dva dny? Který den je dnes?

- Pondělí.

Pondělí. A v pátek jsem byl zatčen. Jak je ta hlava těžká! A jak ta voda chladí! Spát! Nechte mě spát! Kapka zčeřila čirou hladinu studánky. To je pramen na lukách, v horách, vím, u hájenky pod Roklanem, a drobný vytrvalý déšť šumí v jehličí lesů ... jak sladko je spát ...

... A když se opět probudím, je úterý večer a nade mnou stojí pes. Vlčák. Dívá se na mne zkoumavě krásnýma modrýma, moudrýma očima a ptá se:

- Kdes bydlel?

Ach to není pes. Ten hlas patří jinému. Ano, ještě někdo tu stojí, vidím vysoké boty, ještě jeden pár vysokých bot a vojenské kalhoty, ale výš už nevidím, hlava se točí, když se chci podívat, ech, co na tom záleží, nechte mě spát ...

Středa.

Dva muži, kteří zpívali žalmy, sedí teď u stolu a jedí z hliněných misek. Už je rozeznávám. Jeden je mladší, druhý starší a zdá se, že se nepodobají mnichům. A ani krypta už není kryptou, je to žalární kobka jako každá jiná, prkna podlahy běží sbíhavě od mých očí a tam na konci jsou těžké, temné dveře ...

V zámku rachotí klíč, dva muži vyskakují a stavějí se do pozoru, dva jiní v SS uniformách vstupují a poroučejí, aby mě oblékli – nevěděl jsem, kolik bolesti je skryto v každé nohavici, v každém rukávě – pokládají mě na nosítka a nesou po schodech dolů, okované kroky duní dlouhou chodbou ... to tedy je ta cesta, po níž už mě jednou nesli a donesli v bezvědomí. Kam vede? V jakém peklu zase skončí?

V setmělé, nepřívětivé přijímací kanceláři pankráckého Polizei-Gefängnis. Položili mě na zem a hraně dobrosrdečný český hlas překládá vztekle vyraženou otázku hlasu německého: - Znáš ji?

Podpírám si rukou bradu. Před nosítky stojí mladé, širokolící děvče. Stojí hrdě, celá vzpřímena, hlavu vztyčenou, ne vzdorně, ale vznešeně, jen oči mírně skloněny, právě tolik, kolik bylo třeba, aby na mě viděla a mohla mě pozdravit.

- Neznám.

Vzpomínám, že jsem ji zahlédl jednou snad na okamžik v té divoké noci v Petschkově paláci. Teď podruhé. A žel, nikdy už potřetí, abych jí mohl stisknout ruku za vznešenost, s níž tu stála. Byla to žena Arnošta Lorenze. A byla popravena v prvních dnech stanného práva roku 1942.

- Ale tuhle jistě znáš.

Anička Jirásková! Proboha, Aničko, jak vy jste se sem dostala? Nevyslovil jsem vaše jméno, nic jste se mnou neměla, neznám vás, rozumíte, neznám.

- Neznám.

- Měj rozum, člověče!

- Neznám.

- Julo, je to zbytečné – říká Anička a jen zcela nepatrný pohyb prstů, svírající kapesník, prozrazuje její vzrušení – je to zbytečné. Byla jsem usvědčena.

- Kým?

- Mlčte! – zaráží kdosi její odpověď a pak ji prudce odstrkuje, když se ke mně sklání a podává mi ruku.

Aničko!

Už neslyším další otázky. A jen tak z dálky, bezbolestně, jen jako bych se díval, cítím, jak mě dva SS nesou zpátky na celu, jak surově pohupují nosítka a se smíchem se ptají, jestli bych se raději nechtěl houpat za krk.

FUČÍK, Julius. *Reportáž psaná na oprátce*. Praha: SPN, 1977. s. 11 – 19.

Petschkův palác – honosná budova nedaleko horního konce Václavského náměstí, sídlo gestapa 1939 – 45; *konspirace* – spiknutí; *Hände auf!* – Ruce vzhůru!; *Marsch!* – Pohyb, pochod, jdi!; *Er hat schon genug!* – Už má dost!; *Klencáky* – cvik „k zemi/vztyk!“; *SS-mann* – „esesák“, příslušník SS (Schutzstaffel – ochranný oddíl), vojensko-policejní organizace německých fašistů; *Roklan* – druhá nejvyšší hora Šumavy a Bavorského lesa; *Polizei-Gefängnis* – policejní vězení

- 1) Kdy a kde se ukázka odehrává?
- 2) Proč ho zatkli?
- 3) Proč ho nezastřelí rovnou? Co z něj chtějí dostat?
- 4) Jakými prostředky?
- 5) Bylo takovéto mučení běžné?
- 6) Používali ho v novodobých dějinách pouze nacisté?
- 7) Mělo na vyslýchání/ mučení vliv, že byl komunistickým odbojářem? Chovali se jinak k zahraničním, levicovým aj. odbojářům?
- 8) Byl komunistický odboj jediným/nejvýraznějším odbojem za okupace?
- 9) Jak byla kniha napsaná? Jakou formou? Co jsou to motáky?
- 10) Jakým jazykem je ukázka psaná?
- 11) Jak je řešená přímá řeč?
- 12) Proč se kniha jmenuje Reportáž? Jak se to odráží v jazyce a stavbě vět?

Řešení:

- 1) Duben 1942, Praha
- 2) Byl komunistickým novinářem, účastníkem protinacistického odboje
- 3) Potřebují z něj dostat jména spolupracovníků, umístění tiskáren, vysílaček...
- 4) Surovým bitím, konfrontací s osobami, které zná
- 5) Ano
- 6) Ne, např. STB používala stejné metody (mnoho vyslýchanych jejich metody nepřežilo)
- 7) Ne, ke všem odbojářům a lidem projevujícím odpor se chovali stejně krutě
- 8) Ne, byl jedním z řady, jen se o něm po válce nejvíc mluvilo (smělo mluvit); kniha byla předkládána jako doklad komunistické kvality člověka (nezradil, nevypovídal...)
- 9) Byla psaná ve vězení na Pankráci, na lístečky, tzv. motáky, které dozorce tajně vynášel ven. Fučíkova manželka po válce lístečky shromáždila, seřadila a vydala (bohužel i upravila, aby odpovídaly chování hrdiny).
- 10) Spisovným
- 11) Nejsou uvozovky, pouze pomlčka, někdy je těžké odlišit řeč, která mu běží v hlavě a kterou skutečně vysloví.
- 12) Jednak byl novinář, který psal reportáže, jednak ta zkratkovitá forma umožňuje napodobit rychlý děj, napjatou atmosféru apod. Věty jsou krátké, často jen ekvivalenty, ale vcelku neutrální, bez emotivních projevů, ať si čtenář udělá dojem svůj